

Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες

ΑΠΑΝΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Μετάφραση
ΚΛΑΙΤΗ ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΘΗΝΑ 2015

Τίτλοι πρωτοτύπων:

Ojos de perro azul, Random House Mondadori, 1999

Los funerales de la Mamá Grande, Random House Mondadori, 1998

La increíble y triste historia de la Cándida Eréndira y de su abuela desalmada, Plaza y Janes, 1975

Copyright:

© Gabriel García Márquez, and Heirs of Gabriel García Márquez

– *Ojos de perro azul*, © 1947 & 1974

– *Los funerales de la Mamá Grande*, © 1962

– *La increíble y triste historia de la Cándida Eréndira y de su abuela desalmada*, © 1972

Σχεδιασμός βιβλίου: Περικλής Δουβίτσας

Διόρθωση: Δημήτρης Αλεξάκης

1η έκδοση, Δεκέμβριος 2015

ISBN: 978-960-504-155-7

Για την ελληνική έκδοση:

© Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ και Κλαίτη Σωτηριάδου

Ασκληπιού 6, Αθήνα 106 80

τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093

e-mail: info@nnet.gr

www.nnet.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα διηγήματα που περιλαμβάνονται σε αυτό το βιβλίο προέρχονται από τρεις συλλογές και είναι γραμμένα από το 1947 έως το 1968, εκτός από τη νουβέλα της *Ερέντιρα* που γράφτηκε αργότερα, το 1972.

Από τον εκδοτικό οίκο Νεφέλη εκδόθηκαν τα εξής: *Μάτια γαλάζιου σκύλου*, με έντεκα διηγήματα από τα δεκατέσσερα του πρωτοτύπου (τα τρία ανέκδοτα βρέθηκαν και προστέθηκαν αργότερα στην έκδοση του 1999 από τον Random House Mondadori S.A.)· *Η κηδεία της Μεγάλης Μάμα*, με το ομότιτλο διήγημα και τέσσερα διηγήματα από τη συλλογή της *Αθώας Ερέντιρα*· *Θάνατος σταθερός πέρα από τον έρωτα*, με έξι διηγήματα, πάλι από τη συλλογή της *Αθώας Ερέντιρα*.

Τα παραπάνω τα μετέφρασα για πρώτη φορά το 1982-83 μες στην παραζάλη της απονομής του Νόμπελ και πιστεύω πως δεν έγινε αντιληπτή η σημασία τους για την κατανόηση του διηγηματογραφικού έργου του Γκαρσία Μάρκες. Για την παρούσα έκδοση αναθεώρησα τις παλιές μεταφράσεις γιατί μετά από τριάντα χρόνια ήθελα να φρεσκάρω τη γλώσσα των κειμένων που αγάπησα ίσως περισσότερο από πολλά άλλα έργα του. Και μετέφρασα εδώ για πρώτη φορά τα τρία ανέκδοτα διηγήματα από

τα *Μάτια γαλάζιου σκύλου*, την ομότιτλη νουβέλα από την *Αθώα Ερέντιρα*, που κυκλοφορούσε τότε σε πειρατική έκδοση από άλλον εκδοτικό οίκο, και όλα τα διηγήματα της δεύτερης συλλογής, της *Κηδείας της Μεγάλης Μάμα*, που για διάφορους λόγους είχα παραλείψει εκείνη την εποχή. Όμως το ομότιτλο διήγημα δημοσιεύτηκε πολύ νωρίτερα, στο λογοτεχνικό περιοδικό *Διαγώνιος* το 1974, παρουσιάζοντας τον Γκαρσία Μάρκες για πρώτη φορά στους Έλληνες αναγνώστες. Ο ισπανικός τίτλος γράφει «Μαμά» και όχι «Μάμα», όπως το απέδωσα. Το άλλαξα γιατί σκέφτηκα πως το «Μαμά» θα ήταν πιο οικείο στα ελληνικά και θα κατέληγε να κλίνεται από τους αναγνώστες (π.χ., της Μεγάλης Μαμάς) χάνοντας τον εξωτικό του χαρακτήρα.

Γραμμένα τα περισσότερα πριν από τα *Εκατό χρόνια μοναξιά* περιέχουν ψήγματα όλων των θεμάτων του συγγραφέα, χαρακτήρες έως και ολόκληρα επεισόδια από το αριστούργημά του, αλλά και πρόσωπα που έχουμε βρει στον *Συνταγματάρχη*, στην *Κακιά ώρα* και στα *Ανεμοσκορπίσματα* που είχαν προηγηθεί. Όλα διαδραματίζονται στην πατρίδα του, τη βασανισμένη Κολομβία, στις ακτές της Καραϊβικής, στις πόλεις Σούκρε, Αρακατάκα, Καρταχένα και Μπαρνανκίλια, με ορόσημο, σχεδόν πάντα, τον μεγάλο ποταμό Μαγκνταλένα.

Ο αναγνώστης θα πρέπει επίσης να λάβει υπόψη του ότι ο Γκαρσία Μάρκες έγραφε για χρόνια ένα μυθιστόρημα που το ονόμαζε *Σπίτι*, το οποίο τελικά πήρε τον τίτλο *Εκατό χρόνια μοναξιά*.

Στην πρώτη συλλογή με τα πιο παλιά διηγήματα και με τον υπερρεαλιστικό τίτλο *Μάτια γαλάζιου σκύλου* (1947-1955) παρακολουθούμε το συγγραφέα να πειραματίζεται με ψυχογραφήματα και με θέμα τον «άλλο», τον δίδυμο, την αλλοτρίωση, τα γερατειά, τη μοναξιά και το θάνατο σε διάφορες μορφές. Στο πρώτο διήγημα *Η τρίτη παραίτηση* αναφέρει ξεκάθαρα όμως τι σημαίνει θάνατος γι' αυτόν: «Δεν μπορούσε να εκφραστεί, κι αυτό τον τρόμαζε: ο μεγαλύτερος τρόμος της ζωής και του θανάτου του». Ήδη δηλαδή ο συγγραφέας έχει συνειδητοποιήσει τη μεγάλη ανάγκη του, καθώς δειλά έχουν αρχίσει να δημοσιεύονται τα πρώτα του κείμενα. Σε αυτό το ίδιο διήγημα έχουμε ακόμα μια σκέψη και μια εικόνα: «Θα ήθελε όλα τα πιατικά όλου του κόσμου να σπάσουν μ' ένα μοναδικό χτύπημα, εκεί δίπλα του, για να ξυπνήσει από μια εξωτερική αιτία, αφού από μόνος του δεν μπορούσε», που εμφανίζεται πολλά χρόνια αργότερα στα ατέλειωτα πιάτα που σπάει η πρωταγωνίστρια στο φινάλε του θεατρικού μονόλογου *Ερωτική διατριβή εναντίον καθισμένου ανδρός*.

Στη δεύτερη συλλογή, το ομότιτλο διήγημα *Η κηδεία της Μεγάλης Μάμα* θεωρείται από τους κριτικούς το πιο σημαντικό του γιατί είναι μια αλληγορία για την ηθική υπόσταση της άρχουσας τάξης και ουσιαστικά προπομπός των δύο αριστουργηματικών του έργων, του *Εκατό χρόνια μοναξιά* και του *Φθινόπωρου του Πατριάρχη*. Εδώ συναντάμε το «μαγικό ρεαλισμό» του Γκαρσία Μάρκες που έχουν αναπτύξει και άλλοι Λατινοαμερικάνοι συγγραφείς, όπως ο Χουάν

Ρούλφο (Πέδρο Πάραμο, Μεξικό), ο Μιγκέλ Άνχελ Αστούριας (Ο κύριος Πρόεδρος, Γουατεμάλα), ο Αλέχο Καρπεντιέρ (Το βασίλειο αυτού του κόσμου, Κούβα), όπου η πλοκή, ή μέρος αυτής, ξεδιπλώνεται μέσα από τη ματιά των χαρακτήρων χωρίς τα σχόλια του συγγραφέα. Ο ίδιος ο Γκάμπο, όπως τον φώναζαν, θεωρούσε τη Σιέστα της Τρίτης αυτής της συλλογής ως το καλύτερο διήγημά του, το οποίο εξελίσσεται επίσης στο Μακόντο, δηλαδή την Αρακατάκα, τη γενέτειρά του.

Η τρίτη συλλογή, *Η απίστευτη και θλιβερή ιστορία της αθώας Ερέντιρα και της άσπλαχνης γιαγιάς της*, περιέχει τα καλύτερα διηγήματά του, κατά τη γνώμη μου, με χαρακτήρες που συναντάμε και στα *Ανεμοσκορπίσματα*. Εδώ μετέφρασα για πρώτη φορά γι' αυτό το βιβλίο, όπως ανέφερα παραπάνω, την ομότιτλη νουβέλα.

Τα βασικά του θέματα, αυτά που υποβόσκουν και επαναλαμβάνονται σε όλα τα έργα του, είναι η παράλογη και άσκοπη βία των απολυταρχικών καθεστώτων, ο έρωτας και ο θάνατος σε όλες τις μορφές τους και βέβαια η μοναξιά που κυριολεκτικά στοιχειώνει τα περισσότερα βιβλία του.

Σε όλα τα κείμενα του Γκάμπο υπάρχουν μερικά επαναλαμβανόμενα χαρακτηριστικά της Καραϊβικής, που μπορεί να ξαφνιάσουν τον Έλληνα αναγνώστη.

Το κλίμα είναι πολύ ιδιαίτερο στην Κολομβία, λόγω της εγγύτητας με τον Ισημερινό, και αυτό θα πρέπει να το έχει υπόψη του όταν διαβάζει για μεγάλη ζέστη κατά τους παραδοσιακά «κρύους» μήνες του ευρωπαϊκού χειμώνα. Η μόνη κλιματική διαφορά έχει

να κάνει με το υψόμετρο κάθε περιοχής. Στις ακτές της Καραϊβικής έχουμε τροπικό κλίμα με μεγάλη υγρασία και καταρρακτώδεις βροχές όλο το χρόνο. Όσο ανεβαίνουμε προς τα υψίπεδα των Άνδεων η ζέστη μειώνεται, και στα 2.500 μέτρα της πρωτεύουσας Μπογκοτά το κλίμα θυμίζει όλο το χρόνο άνοιξη και φθινόπωρο.

Η σιέστα είναι άλλο ένα χαρακτηριστικό της Κολομβιανής κουλτούρας στην Καραϊβική. Την εποχή που γράφτηκαν αυτά τα διηγήματα, όλα, καταστήματα και γραφεία, έκλειναν μετά τις δώδεκα το μεσημέρι για να ξαναανοίξουν μετά τις πέντε το απόγευμα, όταν δρόσιζε λιγάκι. Και όλοι έπαιρναν έναν απογευματινό ύπνο, μια σιέστα. Τις περισσότερες φορές στις αιώρες που κρεμούσαν στις εσωτερικές βεράντες, στη μεσαυλή.

Η μεσαυλή, το ισπανικής προέλευσης patio, είναι χαρακτηριστικό στοιχείο της παραδοσιακής αποικιακής και λαϊκής αρχιτεκτονικής στις ζεστές περιοχές της Καραϊβικής, αλλά και στην υπόλοιπη Κολομβία. Τα σπίτια έχουν μια σκεπαστή μακρόστενη βεράντα-διάδρομο, corredor στα ισπανικά, που βλέπει σε μια εσωτερική, τις περισσότερες φορές, πίσω αυλή σαν αίθριο, τη μεσαυλή, και τα δωμάτια είναι χτισμένα στη σειρά, δηλαδή δεν επικοινωνούν μεταξύ τους, αλλά ανοίγουν όλα προς αυτήν τη βεράντα. Στη μεσαυλή συνήθως υπάρχει κάποιος κήπος με λουλούδια και δέντρα, μποστάνι, βρύσες για πλύσιμο των ρούχων ή και σιντριβάνι. Στα δοκάρια αυτής της εσωτερικής βεράντας κρεμούν γλάστρες, αλλά υπάρχουν και γάντζοι σε διάφορα ύψη για τις αιώρες και

την παραδοσιακή σιέστα, όταν η ζέστη γίνεται ανυπόφορη μες στα σπίτια.

Τα καβούρια που βγαίνουν από τη θάλασσα και μπαίνουν στα σπίτια είναι ένα επαναλαμβανόμενο θέμα σε αυτά τα διηγήματα. Δεν θυμάμαι να έχω δει στην Κολομβία καβούρια ν' ανεβαίνουν στα σπίτια· μπορεί να πρόκειται για μια υπερβολή του «μαγικού ρεαλισμού». Όμως θα μου μείνουν αξέχαστα κάποια καβουράκια που με κυνήγησαν κυριολεκτικά για κάμποση ώρα στο Ροδαδέρο της Σάντα Μάρτα, μια διάσημη παραλία, όταν τα έκανα πέρα με το πέδιλό μου για να μην τα πατήσω.

Τα πουλιά νουμήνιοι ή τουρλιά ή τουρλίδες (alcavanes στα ισπανικά) εμφανίζονται κι αυτά επανειλημμένα. Είναι αρκετά μεγάλα, με συνολικό ύψος σώματος 70 εκ. και μακρουλό και λεπτόκυρτο ράμφος, μήκους 18 εκ. περίπου. Το χαρακτηριστικό τους είναι πως κρώζουν με ακρίβεια κάθε ώρα, ή έτσι τουλάχιστον λένε σ' εκείνα τα μέρη, και οι ντόπιοι τα χρησιμοποιούν αντί για ρολόι ή καμπάνα εκκλησίας.

Όταν πρωτοπήγα στην Κολομβία, ταξίδεψα οδικώς προς το βορρά της χώρας, τις ακτές της Καραϊβικής και ιδιαίτερα την πατρίδα του Γκαρσία Μάρκες, την Αρακατάκα. Εκείνη την εποχή, το φθινόπωρο του 1979, είχα διαβάσει τα *Εκατό χρόνια μοναξιά*, τις νουβέλες και τις συλλογές των διηγημάτων και είχα μεταφράσει και κάποια διηγήματά του. Εντύπωση λοιπόν μου έκανε το πόσο ρεαλιστικά είχε ο συγγραφέας περιγράψει τον περιβάλλοντα χώρο, το σκηνικό των μυθιστοριών του. Κατά μήκος του

αυτοκινητόδρομου έβλεπα κατά διαστήματα μικρούς πύργους, τις υπέργειες φωλιές των τερμιτών. Μες στα χωριά, καθισμένα νωχελικά στις μαρμίδες των σπιτιών, τα όρνια, οι φυσικοί σκουπιδοφάγοι, περίμεναν τις νοικοκυρές να καθαρίσουν το οικογενειακό τραπέζι. Ο σιδηροδρομικός σταθμός της Αρακατάκα ήταν ερημικός κι εγκαταλειμμένος, ακριβώς όπως περιγράφεται στη *Σιέστα της Τρίτης* και στο *Μια μέρα μετά το Σάββατο*. Και τα ίδια τα σπίτια, χωρίς παράθυρα στις προσόψεις, είχαν μια μεγάλη εξώπορτα, απ' όπου, όταν ήταν ανοιχτή, μπορούσε κανείς να διακρίνει τον εσωτερικό κήπο, τη μεσαυλή, συνήθως με μια γούρνα ή ένα σιντριβάνι και μια έκρηξη χρωμάτων από τα λουλούδια στις γλάστρες. Στην πίσω αυλή του σπιτιού του συγγραφέα στην Αρακατάκα υπήρχε ακόμα τότε ένα πανύψηλο γκουαγιαόβο – γκουαγιαόβα είναι το φρούτο και η ευωδιά που τόσο νοσταλγούσε ο ενήλικος Γκάμπο.

Τελικά αισθάνομαι προνομιούχα γιατί μπόρεσα να μπω στο μυαλό αυτού του εξαιρετικού συγγραφέα μέσα από τις μεταφράσεις των έργων του. Μετά από είκοσι βιβλία ομολογώ πως μετέφραζα πάντα με κέφι και είχα μεγάλη συναίσθηση της ευθύνης και ταπεινότητα όταν μετέφερα τις λέξεις του στη γλώσσα μου. Όλο αυτό το γράψιμο ήταν μια απίθανη και απρόσμενη περιπέτεια που άλλαξε τη ρότα της ζωής μου.

Εύχομαι κι εσείς να διασκεδάσετε και να ταξιδέψετε μακριά με τις ιστορίες του Κολομβιανού παραμυθά μου.

Κλαίτη Σωτηριάδου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΑΤΙΑ ΓΑΛΑΖΙΟΥ ΣΚΥΛΟΥ

Η τρίτη παραίτηση (1947)	19
Η Εύα βρίσκεται μες στο γάτο της (1947)	34
Ο Τουμπάλ-Καΐν σφυρηλατεί ένα αστέρι (1948)	52
Το άλλο πλευρό του θανάτου (1948)	67
Διάλογος με τον καθρέφτη (1949)	81
Πίκρα για τρεις υπνοβάτες (1949)	92
Το πώς ο Ναταναέλ κάνει μια επίσκεψη (1950)	98
Μάτια γαλάζιου σκύλου (1950)	112
Η γυναίκα που έφτανε στις έξι (1950)	123
Η νύχτα των νουμηνίων (1950)	141
Κάποιος πειράζει αυτά τα τριαντάφυλλα (1950)	149
Νάμπο, ο μαύρος που έκανε τους αγγέλους να περιμένουν (1951)	156
Ένας άντρας έρχεται μες στη βροχή (1954)	170
Μονόλογος της Ιζαμπέλ βλέποντας τη βροχή στο Μακόντο (1955)	177

Η ΚΗΔΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΜΑΜΑ

Η σιέστα της Τρίτης (1962)	191
----------------------------------	-----

Μια από αυτές τις μέρες (1962)	202
Σε αυτό το χωριό δεν υπάρχουν κλέφτες (1962)	207
Το θαυμαστό απομεσήμερο του Μπαλτάσαρ (1962)	248
Η χήρα του Μοντιέλ (1962)	261
Μια μέρα μετά το Σάββατο (1962)	271
Ψεύτικα τριαντάφυλλα (1962)	306
Η κηδεία της Μεγάλης Μάμα (1962)	315

Η ΑΠΙΣΤΕΥΤΗ ΚΑΙ ΘΛΙΒΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΘΩΑΣ ΕΡΕΝΤΙΡΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΠΛΑΧΝΗΣ ΓΙΑΓΙΑΣ ΤΗΣ

Ένας πολύ γέρος κύριος με κάτι τεράστια φτερά (1968)	345
Η θάλασσα του χαμένου χρόνου (1961)	357
Ο πιο όμορφος πνιγμένος του κόσμου (1968)	385
Πέρα από τον έρωτα καρτερεί ο θάνατος (1970)	395
Το τελευταίο ταξίδι του πλοίου φάντασμα (1968)	409
Μπλακαμάν ο καλός πωλητής θαυμάτων (1968)	418
Η απίστευτη και θλιβερή ιστορία της αθώας Ερέντιρα και της άσπλαχνης γιαγιάς της (1972)	433

ΜΑΤΙΑ ΓΑΛΑΖΙΟΥ ΣΚΥΛΟΥ

Η ΤΡΙΤΗ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ (1947)

Νάτος ξανά εκείνος ο θόρυβος. Εκείνος ο ψυχρός, διαπεραστικός, κατακόρυφος θόρυβος που ήδη τόσο καλά γνώριζε· αλλά που τώρα ήταν οξύς και επώδυνος σαν να τον είχε ξεσυνηθίσει από τη μια μέρα στην άλλη.

Τριγύριζε μες στο άδειο κεφάλι του, πνιχτός και διαπεραστικός. Ένα σμήνος μέλισσες είχε ξεσηκωθεί μες στους τέσσερις τοίχους του κρανίου του. Μεγάλωνε ολοένα με διαδοχικές σπείρες και το χτυπούσε από μέσα προκαλώντας ένα τρέμουλο στη ραχοκοκαλιά του με ακανόνιστες δονήσεις, σε διαφορετικό τόνο από το σταθερό ρυθμό του κορμιού του. Κάτι είχε αποσυντεθεί μες στη σωματώδη, αντρική, υλική δομή του· κάτι που «τις άλλες φορές» είχε λειτουργήσει κανονικά και που τώρα τού σφυροκοπούσε το κεφάλι από μέσα, μ' ένα ξερό και δυνατό χτύπο σαν από κόκαλα λιπόσαρκου χεριού, σκελετωμένου, και τον έκανε να θυμηθεί όλες τις πικρές αισθήσεις της ζωής. Είχε μια ζωώδικη παρόρμηση να σφίξει τις γροθιές του και να πιέσει τους κροτάφους του, όπου πετάγονταν γαλάζιες και μαβιές φλέβες, με τη σταθερή πίεση του απελπιστικού πόνου του. Θα 'θελε να μπορούσε να εντοπίσει ανάμεσα στις παλάμες των

δυο ευαίσθητων χεριών του το θόρυβο που τον τρυπούσε εκείνη τη στιγμή με την κοφτερή διαμαντένια μύτη του. Μια κίνηση εξημερωμένου γάτου σύσπασε τους μυς του, καθώς τον φαντάστηκε κυνηγημένο σε όλες τις βασανισμένες γωνιές του ζεστού κεφαλιού του, κατασπαραγμένου από τον πυρετό. Τώρα θα τον έπιανε. Όχι. Ο θόρυβος είχε γλιστερό δέρμα, σχεδόν ασύλληπτο. Όμως αυτός ήταν διατεθειμένος να τον παγιδεύσει, να τον πιάσει και να τον σφίξει για πολλή ώρα και οριστικά με όλη τη δύναμη της απελπισίας του. Δεν θα του επέτρεπε να ξαναμπει από το αυτί του· να βγει από το στόμα του, από καθέναν από τους πόρους του ή από τα μάτια του που αλληθώριζαν στο πέρασμά του και τυφλώνονταν κοιτάζοντας τη φυγή του θορύβου από τα βάθη του ξεσκιμένου σκοταδιού τους. Δεν θα του επέτρεπε να συμπίεσει πια τα θρυψαλιασμένα κρύσταλλά του, τα παγωμένα αστέρια του, πάνω στα εσωτερικά τοιχώματα του κρανίου του. Έτσι ήταν εκείνος ο θόρυβος: ατέλειωτος, όπως όταν ένα παιδί χτυπάει το κεφάλι του σε τσιμεντένιο τοίχο. Σαν όλα τα δυνατά χτυπήματα πάνω στα στέρεα πράγματα της φύσης. Αλλά τώρα δεν θα τον βασάνιζε πια αν μπορούσε να τον πλησιάσει, να τον απομονώσει. Ν' αρχίσει να κόβει τη μεταβλητή μορφή από την ίδια της τη σκιά. Και να τον αρπάξει. Να τον σφίξει, τώρα ναι, οριστικά, να τον πετάξει με όλες τις δυνάμεις του καταγής και να τον τσαλαπατήσει άγρια μέχρι που να μην μπορεί να κουνηθεί πραγματικά, μέχρι να μπορέσει να πει, λαχανιασμένος, πως είχε σκοτώσει το θόρυβο που τον βασάνιζε, που τον τρέ-

λαινε και πως τώρα ήταν πεσμένος στο πάτωμα σαν κάτι το συνηθισμένο, μεταμορφωμένος σ' έναν εντελώς πεθαμένο.

Αλλά ήταν αδύνατο να σφίξει τους κροτάφους του. Τα μπράτσα του είχαν κοντύνει και ήταν τώρα χέρια νάνου· μπράτσα μικρά, ολοστρόγγυλα, παχύσαρκα. Προσπάθησε να κουνήσει το κεφάλι του. Το κούνησε. Ο θόρυβος εμφανίστηκε τότε με μεγαλύτερη δύναμη μες στο κρανίο του που είχε σκληρύνει, είχε μεγαλώσει και το ένιωθε να έλκεται με μεγαλύτερη δύναμη από τη βαρύτητα. Ήταν βαρύς και σκληρός εκείνος ο θόρυβος. Τόσο βαρύς και τόσο σκληρός, που αν τον είχε προλάβει και καταστρέψει θα είχε την εντύπωση πως είχε ξεφυλλίσει ένα μολυβένιο λουλούδι.

Είχε αισθανθεί εκείνον το θόρυβο «τις άλλες φορές» με την ίδια επιμονή. Τον είχε αισθανθεί, λόγου χάρη, τη μέρα που πέθανε για πρώτη φορά. Όταν –βλέποντας ένα πτώμα– κατάλαβε πως ήταν το δικό του πτώμα. Το κοίταξε και ψαχουλεύτηκε. Αισθάνθηκε ανέγγιχτος, χωρίς διαστάσεις, ανύπαρκτος. Ήταν πραγματικά ένα πτώμα κι αισθανόταν τώρα, πάνω στο νεανικό και αρρωστιάριο σώμα του, το πέρασμα του θανάτου. Η ατμόσφαιρα μες στο σπίτι είχε σκληρύνει, σα να ήταν γεμάτη τσιμέντο, και στη μέση εκείνου του όγκου –όπου είχε αφήσει τ' αντικείμενα όπως ήταν όταν υπήρχε ατμόσφαιρα από αέρα– βρισκόταν αυτός, προσεκτικά τοποθετημένος μέσα σ' ένα φέρετρο από σκληρό αλλά διαφανές τσιμέντο. Εκείνη τη φορά είχε πάλι στο κεφάλι του «εκείνον το θόρυβο». Πόσο απόμακρες και παγωμέ-

νες ένιωθε τις πατούσες του, εκεί, στην άλλη άκρη του φέρετρου, όπου είχαν βάλει ένα μαξιλάρι, γιατί η κάσα τού έπεφτε ακόμα υπερβολικά μεγάλη κι έπρεπε να τη ρυθμίσουν, να προσαρμόσουν το νεκρό σώμα στο καινούργιο και τελευταίο περίβλημά του. Τον σκέπασαν με άσπρα σεντόνια κι έσφιξαν γύρω από το σαγόνι του ένα μαντίλι. Ένιωσε ωραίος μες στο σάβανό του· θανάσιμα ωραίος.

Βρισκόταν μες στο φέρετρό του, έτοιμος για την ταφή, κι ωστόσο αυτός ήξερε πως δεν ήταν πεθαμένος: πως αν προσπαθούσε να σηκωθεί θα μπορούσε να το κάνει με μεγάλη ευκολία. Τουλάχιστον «διανοητικά». Αλλά δεν άξιζε τον κόπο. Ήταν καλύτερα να αφεθεί να πεθάνει εκεί· να πεθάνει από το «θάνατο» που ήταν η αρρώστια του. Είχε περάσει καιρός από τότε που ο γιατρός είχε πει ορθά κοφτά στη μητέρα του:

«Κυρία μου, το παιδί σας πάσχει από μια βαριά αρρώστια: είναι πεθαμένο. Ωστόσο», συνέχισε, «θα κάνουμε ό,τι είναι δυνατόν για να το κρατήσουμε ζωντανό πέρα από το θάνατο. Θα καταφέρουμε να διατηρήσουμε τις οργανικές λειτουργίες του χάρη σ' ένα πολύπλοκο σύστημα αυτοδιατροφής. Μόνο οι κινητικές λειτουργίες θα διαφέρουν, οι αυθόρμητες κινήσεις. Θα παρακολουθούμε τη ζωή του από την ανάπτυξή του που κι αυτή θα συνεχιστεί επίσης φυσιολογικά. Είναι απλώς ένας ζωντανός θάνατος...» Ένας αληθινός και πραγματικός θάνατος...

Θυμόταν τις λέξεις, αλλά μπερδεμένες. Ίσως ποτέ να μην τις είχε ακούσει και να ήταν δημιούργημα της φαντασίας του όταν ανέβαινε η θερμοκρασία του

στις κρίσεις του τυφοειδούς πυρετού. Όταν έπεφτε σε παραλήρημα. Όταν διάβαζε την ιστορία των βαλσαμωμένων φαράω. Καθώς ανέβαινε ο πυρετός ένιωθε να γίνεται ο ίδιος πρωταγωνιστής της. Τότε είχε δημιουργηθεί ένα είδος κενού στη ζωή του. Από τότε δεν μπορούσε να διακρίνει, να θυμηθεί ποια περιστατικά ήταν μέρος του παραληρήματος και ποια της αληθινής ζωής του. Γι' αυτό αμφέβαλλε τώρα. Ίσως ο γιατρός ποτέ να μη μίλησε για εκείνον τον παράξενο ζωντανό θάνατο. Ήταν παράλογος, παράδοξος, απλά αντιφατικός. Κι αυτό τον έκανε να υποπτεύεται τώρα πως, πραγματικά, ήταν στ' αλήθεια πεθάνον. Πως ήταν δεκαοκτώ χρόνια που είχε πεθάνει.

Από τότε -την εποχή του θανάτου του ήταν εφτά χρονών- η μητέρα του είχε παραγγείλει να του φτιάξουν ένα μικρό φέρετρο από πράσινο ξύλο· ένα παιδικό φέρετρο. Αλλά ο γιατρός διέταξε να του φτιάξουν μια κάσα πιο μεγάλη, μια κάσα για κανονικό ενήλικο, γιατί εκείνη, η μικρή, μπορούσε να περιορίσει την ανάπτυξή του και να καταλήξει να γίνει ένας παραμορφωμένος νεκρός ή ένας ατροφικός ζωντανός. Ή γιατί η διακοπή της ανάπτυξης θα τους εμπόδιζε να αντιληφθούν τη βελτίωση. Ενόψει αυτής της προειδοποίησης, η μητέρα του έβαλε να του φτιάξουν ένα μεγάλο φέρετρο για πτώμα ενήλικου και τοποθέτησε τρία μαξιλάρια στα πόδια του για να το φέρει στα μέτρα του.

Γρήγορα άρχισε να μεγαλώνει μες στην κάσα με τέτοιον τρόπο ώστε κάθε χρόνο μπορούσαν να βγάλουν λίγο μαλλί από το ακριανό μαξιλάρι για να

αφήνουν χώρο για την ανάπτυξη. Έτσι είχε περάσει η μισή ζωή του. Δεκαοχτώ χρόνια (τόρα ήταν είκοσι πέντε). Και είχε φτάσει στο οριστικό του ύψος, το κανονικό. Ο μαραγκός και ο γιατρός είχαν πέσει έξω στους υπολογισμούς τους και είχαν κάνει την κάσα μισό μέτρο μεγαλύτερη. Είχαν υποθέσει πως θα έπαιρνε το ύψος του πατέρα του, που ήταν σχεδόν σαν πρωτόγονος γίγαντας. Αλλά δεν το είχε πάρει. Το μόνο που κληρονόμησε από εκείνον ήταν τα πυκνά γένια. Μια γενειάδα μαύρη-μπλε, πυκνή, που η μητέρα του συνήθιζε να περιποιείται για να τον βλέπει ευπρεπή μες στο φέρετρό του. Εκείνη η γενειάδα τον ενοχλούσε τρομερά τις μέρες της ζέστης.

Αλλά υπήρχε κάτι άλλο που τον απασχολούσε περισσότερο από «εκείνον το θόρυβο»! Ήταν τα ποντίκια. Μάλιστα, και τίποτα στον κόσμο δεν τον απασχολούσε περισσότερο από τότε που ήταν παιδί, τίποτα δεν του προκαλούσε μεγαλύτερο τρόμο από τα ποντίκια. Και εκείνα ακριβώς τα αηδιαστικά ζώα είχε προσελκύσει η μυρωδιά των κεριών που έκαιγαν στα πόδια του. Ήδη είχαν ροκανίσει τα ρούχα του και ήξερε πως πολύ σύντομα θα άρχιζαν να ροκανίζουν και τον ίδιο, να τρώνε το σώμα του. Μια μέρα μπόρεσε να τα δει: ήταν πέντε γυαλιστερά, γλιστερά ποντίκια που ανέβαιναν στην κάσα από το πόδι του τραπεζιού και τον καταβρόχθιζαν. Όσπου να το αντιληφθεί η μητέρα του δεν θα είχαν απομείνει παρά τα υπολείμματά του, τα σκληρά και παγωμένα κόκαλα. Αυτό που του προξενούσε μεγαλύτερο τρόμο δεν ήταν πως θα τον έτρωγαν τα ποντίκια.

Στο κάτω κάτω μπορούσε να συνεχίσει να ζει με το σκελετό του. Αυτό που τον βασάνιζε ήταν η έμφυτη απέχθεια που ένιωθε για εκείνα τα ζώακια. Του σηκώνονταν οι τρίχες μόνο που σκεφτόταν εκείνα τα τριχωτά πλάσματα που ανεβοκατέβαιναν πάνω στο σώμα του, που τρύπωναν στις διπλές της επιδερμίδας του και άγγιζαν τα χείλια του με τις κρύες πατούσες τους. Ένα από αυτά ανέβηκε μέχρι τα βλέφαρά του και προσπάθησε να ροκανίσει το μάτι του. Το αντίκρισε μεγάλο, τερατώδες, στην απελπισμένη προσπάθειά του να τρυπήσει την κόρη. Πίστεψε τότε πως ήταν ένας καινούργιος θάνατος και παραδόθηκε ολοκληρωτικά στον επικείμενο ίλιγγο.

Θυμήθηκε πως είχε φτάσει στην καλύτερη ηλικία. Ήταν είκοσι πέντε χρονών κι αυτό σήμαινε πως δεν θα μεγάλωνε πια. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου του θα ήταν αμετάβλητα, σοβαρά. Αλλά όταν θα γινόταν καλά δεν θα μπορούσε να μιλάει για τα παιδικά του χρόνια. Δεν είχε ζήσει παιδικά χρόνια. Τα είχε περάσει πεθαμένος.

Η μητέρα του τον φρόντιζε ιδιαίτερα τη μεταβατική περίοδο, ανάμεσα στα παιδικά του χρόνια και στην εφηβεία. Πρόσεχε ιδιαίτερα την καθαριότητα της κάσας και του δωματίου γενικά. Άλλαζε συχνά τα λουλούδια στα βάζα και άνοιγε τα παράθυρα κάθε μέρα για να μπαίνει καθαρός αέρας. Με τι ευχαρίστηση κοίταζε τη μεζούρα εκείνα τα χρόνια, όταν, αφού τον είχε μετρήσει, βεβαιωνόταν πως είχε μεγαλώσει αρκετά εκατοστά! Αισθανόταν μητρική ικανοποίηση να τον βλέπει ζωντανό. Φρόντιζε, πάντως, ν' απο-

φεύγει την παρουσία ξένων μες στο σπίτι. Στο κάτω κάτω ήταν δυσάρεστη και μυστηριώδης η ύπαρξη ενός πεθαμένου για τόσα χρόνια μέσα σ' ένα σπίτι. Ήταν μια γυναίκα με αυταπάρηση. Αλλά γρήγορα άρχισε να χάνει την αισιοδοξία της. Τα τελευταία χρόνια την έβλεπε να κοιτάζει τη μεζούρα λυπημένη. Το παιδί της δεν μεγάλωνε πια. Τους περασμένους μήνες η ανάπτυξή του δεν είχε προχωρήσει ούτε χιλιοστό. Η μητέρα του ήξερε πως θα ήταν δύσκολο τώρα να βρει κάποιον τρόπο να παρακολουθεί την παρουσία ζωής στον αγαπημένο πεθαμένο της. Ζούσε με το φόβο πως κάποια μέρα θα ξημέρωνε «πραγματικά» νεκρός και ίσως γι' αυτό, εκείνη τη μέρα, μπόρεσε να παρατηρήσει πως πλησίασε την κάσα του διακριτικά και μύριζε το σώμα του. Η μητέρα του περνούσε κρίση απαισιοδοξίας. Τελευταία παραμελούσε τις φροντίδες της και ούτε που έφερνε πια τη μεζούρα μαζί της. Ήξερε πως δεν θα μεγάλωνε πια περισσότερο.

Κι αυτός ήξερε πως τώρα ήταν «πραγματικά» νεκρός. Το γνώριζε από εκείνη την ήρεμη γαλήνη στην οποία είχε αφεθεί ο οργανισμός του. Όλα είχαν αλλάξει παράκαιρα. Οι ανεπαίσθητοι χτύποι, που μόνο αυτός μπορούσε να αντιληφθεί, είχαν εξαφανιστεί τώρα από το σφυγμό του. Ένιωθε βαρύς, να έλκεται από μια απαιτητική και πανίσχυρη δύναμη προς την πρωτόγονη ουσία της γης. Η δύναμη της βαρύτητας έμοιαζε να τον τραβά τώρα με αμετάκλητη δύναμη. Βάρανε σαν ένα πραγματικό πτώμα, αναντίρρητα. Όμως ήταν πιο ξεκούραστος έτσι. Ούτε που χρειαζόταν ν' αναπνέει για να ζει το θάνατό του.

Με τη σκέψη του, χωρίς ν' αγγίξει το σώμα του, διέτρεξε από την κορυφή ως τα νύχια όλα τα μέλη του, ένα προς ένα. Εκεί, πάνω σ' ένα σκληρό μαξιλάρι, βρισκόταν το κεφάλι του γυρισμένο ελαφρά προς τα αριστερά. Φαντάστηκε το στόμα του μισάνοιχτο, γιατί μια ακρίτσα κρύο τού γέμιζε το λαιμό με χαλάζι. Ήταν κομμένος σαν ένα δέντρο είκοσι πέντε χρόνων. Ίσως προσπάθησε να κλείσει το στόμα. Το μαντίλι που έδενε το πιγούνι του είχε χαλαρώσει. Δεν μπόρεσε να βρει τη θέση του, να τακτοποιηθεί, να πάρει μια «πόζα» τουλάχιστον, για να μοιάζει με ευπρεπή πεθαμένο. Ήδη οι μυς του, τα μέλη του δεν αντιδρούσαν όπως παλιά με ακρίβεια στο κάλεσμα του νευρικού του συστήματος. Δεν ήταν πια, όπως πριν από δεκαοκτώ χρόνια, ένα φυσιολογικό παιδί που μπορούσε να κινείται όπως ήθελε. Ένωσε τα πεσμένα μπράτσα του, κομμένα για πάντα, σφιγμένα πάνω στα παραγεμισμένα με βαμβάκι τοιχώματα του φέρετρου. Η κοιλιά του σκληρή σαν φλούδα καρδιάς. Και πιο πέρα τα πόδια του ακέραια, σωστά, συμπλήρωναν την τέλεια ανατομία ενήλικου. Το σώμα του αναπαυόταν βαριά, αλλά ήρεμα, χωρίς καμιά δυσφορία, σαν να είχε σταματήσει ο κόσμος ξαφνικά και κανένας δεν θα διέκοπτε τη σιωπή· σαν όλα τα πνευμόνια της γης να είχαν σταματήσει ν' αναπνέουν για να μη διακόψουν την ελαφριά ηρεμία του αέρα. Ένωθε ευτυχισμένος, σαν ένα παιδί ξαπλωμένο ανάσκελα πάνω στο φρέσκο και παχύ χορτάρι, κοιτάζοντας ψηλά ένα σύννεφο ν' απομακρύνεται στον απογευματινό ουρανό. Ήταν ευτυχισμένος αν και

γνώριζε πως ήταν πεθαμένος, πως αναπαυόταν για πάντα στην κάσα του που ήταν ντυμένη με τεχνητό μετάξι. Είχε μεγάλη πνευματική διαύγεια. Δεν ήταν όπως πριν, ύστερα από τον πρώτο θάνατό του, όταν ένωσε αποβλακωμένος, ηλίθιος. Τα τέσσερα κεριά που είχαν βάλει τριγύρω του και που τα άλλαζαν κάθε τρεις μήνες άρχισαν να σβήνουν πάλι· ακριβώς πάνω στην ώρα που θα ήταν απαραίτητα. Ένωσε την εγγύτητα της δροσιάς από τις υγρές βιολέτες που η μητέρα του είχε φέρει εκείνο το πρωί. Την ένωσε στα κρίνα, στα τριαντάφυλλα. Αλλά όλη εκείνη η τρομερή πραγματικότητα δεν του προκαλούσε καμιά ανησυχία· αντίθετα, ήταν ευτυχισμένος εκεί, μόνος με τη μοναξιά του. Θα φοβόταν αργότερα;

Ποιος ξέρει. Ήταν σκληρό να σκέφτεται τη στιγμή που το σφυρί θα χτυπούσε τα καρφιά πάνω στο πράσινο ξύλο και το φέρετρο θα έτριζε απόλυτα σίγουρο πως θα ξαναγινόταν δέντρο. Το σώμα του, που το προσέλκυε τώρα με μεγαλύτερη δύναμη η προσταγή της γης, θα έμενε ξαπλωμένο σ' έναν υγρό, λασπερό και μαλακό πυθμένα, ενώ εκεί πάνω, σε τέσσερα κυβικά μέτρα, θα έσβηναν και οι τελευταίες φτυαριές των νεκροθαφτών. Όχι. Ούτε κι εκεί θα αισθανόταν φόβο. Αυτό θα ήταν η παράταση του θανάτου του, η πιο φυσιολογική παράταση της καινούργιας του κατάστασης.

Δεν θα έμενε πια ούτε ένας βαθμός ζεστασιάς στο σώμα του, το μεδούλι του θα πάγωνε για πάντα και αστεράκια πάγου θα τρυπούσαν πέρα για πέρα τα κόκαλά του. Τι ωραία που θα συνήθιζε στην και-

νούργια του ζωή σαν πεθαμένος! Μια μέρα όμως θα ένιωθε να καταρρέει η γερή του πανοπλία κι όταν θα προσπαθούσε να ονομάσει, να εξετάσει καθένα από τα μέλη του, δεν θα τα έβρισκε πια. Θα αισθανόταν πως δεν έχει σαφή, οριστική μορφή και θα καταλάβαινε στωικά πως είχε χάσει την τέλεια ανατομία των είκοσι πέντε χρόνων του και πως είχε μεταμορφωθεί σε μια χούφτα άμορφης σκόνης χωρίς καμιά γεωμετρική έννοια.

Στο βιβλικό χωματάκι του θανάτου. Ίσως τότε να αισθανόταν μιαν ελαφριά νοσταλγία· νοσταλγία γιατί δεν ήταν ένα κανονικό πτώμα, με ανθρώπινη ανατομία, παρά ένα φανταστικό, αφηρημένο πτώμα, ακέραιο μόνο στις φευγαλέες αναμνήσεις των συγγενών του. Θα ήξερε τότε πως πρόκειται να ανέβει στα τριχοειδή αγγεία κάποιας μηλιάς και θα ξυπνούσε δαγκωμένος από την πείνα κάποιου παιδιού σ' ένα φθινοπωριάτικο μήλο. Θα μάθαινε τότε –και αυτό, ναι, τον στεναχωρούσε– πως είχε χάσει την ενότητά του: πως πια δεν ήταν ούτε καν ένας κανονικός νεκρός, ένα συνηθισμένο πτώμα.

Είχε περάσει την τελευταία νύχτα ευτυχισμένος με τη μοναχική συντροφιά του ίδιου του πτώματός του.

Αλλά το ξημέρωμα, την ώρα που οι πρώτες χλιαρές αχτίνες του ήλιου έμπαιναν από το ανοιχτό παράθυρο, ένιωσε πως η επιδερμίδα του είχε μαλακώσει. Την περιεργάστηκε μια στιγμή. Ήσυχος, άκαμπτος. Άφησε τον αέρα να τριγυρίσει πάνω στο σώμα του. Δεν υπήρχε αμφιβολία: η «μυρωδιά» ήταν εκεί. Η πτωμαΐνη είχε εμφανιστεί στη διάρκεια της νύχτας.